

Atıf - Reference: Çalışkan, Sadık (2020) Nazi Almanyası işgali altındaki Sırbistan'da Komünizm karşıtı kullanılan propaganda posterlerinin göstergebilimsel analizi. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 5(9): 96-112.

Nazi Almanyası işgali altındaki Sırbistan'da komünizm karşıtı kullanılan propaganda posterlerinin göstergebilimsel analizi

Sadık Çalışkan*

Öz

Nazi Almanyası, 1941 yılında Yugoslavya'yı işgal ederek Yugoslavya devletinin varlığına son vermiştir. İşgal döneminde Yugoslavya'nın bir parçası olan Sırbistan'da, Nazilerin denetiminde Sırbistan Askeri Yönetim Bölgesi adıyla işgal bölgesi oluşturulmuştur. Nazilerin denetimindeki askeri yönetim, Sırbistan'da yoğun şekilde antikomünist propaganda faaliyetine yönelerek Sırbistan'da Komünizm ideolojisinin etkisini kırmayı ve Sırp halkının Sovyetler Birliği'ne karşı Alman ordularına destek vermesini planlamıştır. Çalışmada Nazi Almanyası'nın Sırbistan'da uyguladığı antikomünist propaganda faaliyetlerinde komünizm ideolojisini kitlelere ne şekilde sunduğunun açıklanması amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmada Naziler tarafından Sırbistan'da kullanılan propaganda posterleri, göstergebilim analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Elde edilen bulgular kapsamında, Nazilerin propaganda posterleri üzerinden komünizm ideolojisinin Sırbistan'da terör ve kaos ortamı meydana getirdiğine, bu süreçte Sırp halkının terör ve kaosun önüne geçmesi için komünizm ideolojisine karşı mücadele içerisine girmesi gerektiğine yönelik mesajları kitlelere verdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nazi Almanyası, Sırbistan, komünizm, işgal, propaganda

The semiotic analysis of propaganda posters against communism used in Serbia under the occupation of Nazi Germany

Abstract

Nazi Germany occupied Yugoslavia in 1941, by ending the existence of the Yugoslavia state. An occupation zone was founded under the control of the Nazis under the name of Serbia Military Administrative Region in Serbia, which was a part of Yugoslavia during the occupation period. The military administration under the control of the Nazis made anti-communist propaganda in Serbia and planned to decrease the influence of the communism ideology in Serbia and that the Serbian people supported the German armies against the Soviet Union. The study aimed to explain how the Nazi Germany presented the communism ideology to the masses in the anti-communist propaganda activities implemented in Serbia. For this purpose, the propaganda posters used by the Nazis in Serbia were analyzed by using the semiotics analysis method in this study. As a result of the findings obtained, it was revealed that the communism ideology caused terrorism and chaos in Serbia and that the Serbian people should fight against the Communism ideology in order to prevent terrorism and chaos in this process on the propaganda posters of the Nazis.

Keywords: Nazi Germany, Serbia, communism, occupation, propaganda

---

* Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi, e-posta: sadik.caliskan@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6899-0424

Giriş

İkinci Dünya Savaşı'nın başlarında Sırbistan, Yugoslavya devletinin bir parçasını oluşturmaktaydı. Nazi Almanyası, 1941 yılında Yugoslavya'yı işgal ettiğinde Sırbistan'da Sırbistan Askeri Yönetim Bölgesi adında askeri bir idare meydana getirmiştir. Diğer yandan Sırbistan'da doğrudan Nazi Almanyası'nın denetiminde olan Ulusal Kurtuluş Hükümeti adında sivil bir yönetim de oluşturulmuştur. İşgal döneminde Nazi rejimi, Sırbistan'da etkili olabilmek ve sivil halktan destek alabilmek için yoğun şekilde propaganda faaliyetine yönelmiştir. Bu aşamada Almanya ve Sırbistan'ın ortak paydada buluşmasını sağlamak ve Sovyetler Birliği'nin Sırbistan üzerindeki etkisini azaltmak amacıyla komünizm karşıtı propaganda yapılmıştır. Komünizm karşıtı gerçekleştirilen propaganda faaliyetlerinde de posterlerden sıklıkla yararlanılmıştır. Sırbistan, Nazilerin savaş döneminde komünizm ideolojisine karşı en etkili propaganda faaliyetine yöneldiği ülkelerden biri haline gelmiştir.

Naziler ve komünistler arasında ilişkiyi inceleyen alanda bazı akademik çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar içerisinde; Ward (1981), 1930-1931 yılları arasında Nazilere karşı Alman komünist mücadelesini; Fischer (1985), 1929-33 yılları arasında Almanya'da komünist-Nazi karşıtı ilişkileri; Waddington (2007), 1930'larda anti-Komintern ve Bolşevik karşıtı Nazi propagandasını; Chamedes (2016), 1930'larda Vatikan, Nazizm ve ulusötesi anti-Komünizm'i; Strehle (2017), Nazi Almanyası ve uluslararası Komünizm'i incelemiştir. Çalışmalarda Nazilerin, gerek iktidara geliş sürecinde gerekse iktidardan sonra komünistler ile olan mücadeleleri ele alınmıştır. Konuyla ilgili diğer çalışmalarda da Nazizm ideolojisi altında yönetilen ve daha sonra komünizm ideolojisi ile yönetilmeye başlayan ülkeler incelenmiştir. Bu çalışmalarda da; Siebel-Achenbach (1994), 1942-1949 yılları arasında Nazi Almanyası'ndan komünist Polonya'ya geçişi; Kenez (2006), 1944-1948 yılları arasında Naziler ve sonrasında Macaristan'da komünist rejimin kurulmasını; Gammon ve Hemker (2013) ve Sandford (2017), Nazi Almanyası ve komünizm ideolojisi altında Doğu Almanya'yı ele almıştır. Çalışmalarda Nazizm'den komünizme geçen ülkelerde ne gibi değişimin meydana geldiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Komünizm ve Nazizm ideolojisi arasında farkları ortaya koyan çalışmalarda ise; Ehrlich (2006), Komünizm ve Nasyonal Sosyalizm boyutunda etnik yapıyı; Maier (2006), Sovyet Komünizm'i, İtalyan Faşizm'i ve Alman Nasyonal Sosyalizm'ini; Ehret (2007), Faşizm'in, Nasyonal Sosyalizm'in ve Sovyet Komünizm'in popüler çekiciliğini; Holian (2011), Nasyonal Sosyalizm ve Sovyet Komünizm'ini açıklamaya çalışmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanyası'nın işgali altındaki Sırbistan'ı inceleyen akademik çalışmalarda da; Antic (2014), 1942-1944 yılları arasında Nazi Almanyası işgali altındaki Sırbistan'da bulunan komünistleri; Zakić (2017), İkinci Dünya Savaşı'nda Yugoslavya'da etnik Almanlar ve Nasyonal Sosyalizm'i; Antić (2017), Yugoslavya'da Nazi düzenini; Ramet (2011), İkinci Dünya Savaşı'nda Sırbistan'ı ele almıştır. Bu çalışmalarda da Nazi işgali altında Sırbistan'da yaşanan değişimlerin ortaya konulmasına çalışılmıştır.

Bu çalışmada da Nazi işgali altında bulunan Sırbistan'da propaganda posterleri üzerinden komünizm ideolojisinin kitlelere ne şekilde sunulduğunun ortaya konulmasına çalışılmıştır. Çalışma, Nazi rejiminin işgal altında olan bir ülkede komünizm karşıtı söylemlerini yansıması açısından önem taşımaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'nda Yugoslavya'da komünizm ideolojisine karşı mücadele

1941 yılının başlarında Balkan devletlerinden Macaristan, Romanya ve Slovakya İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi Almanyası'nın liderlik ettiği Mihver Devletleri'ne katılmıştır. İlerleyen süreçte bu birliğe Bulgaristan ve Yugoslavya da dahil olmuştur. Buna karşın Yugoslavya'nın Mihver Devletleri'ne dahil olmasından iki gün sonra ülkede darbe olmuş ve general Dušan Simović liderliğinde yeni hükümet kurulmuştur (Keegan, 2016: 155). Darbe sonucunda Yugoslavya'nın Mihver Devletleri'nden ayrıldığı bildirilmiştir. Yugoslavya'nın birlikten ayrılması üzerine Naziler, 18 Nisan 1941 tarihinde Yugoslavya'yı işgal etmiş, bir hafta sonra da Müttefik Devletleri ile ortak hareket etmeye başlayan Yunanistan Alman orduları tarafından yenilgiye uğratılmıştır (Hart, 2015: 211).

Yugolavya ve Yunanistan'ın işgalinden sonra Naziler, Sovyetler Birliği'ne karşı gerçekleştirecekleri Barbarossa kodadlı işgal planından önce Balkanlar'ı kontrol altına almayı başarmıştır. Nazilerin Balkanlar'da denetim kurmasından sonra Sovyetler Birliği'nin de desteğinde Balkan devletlerinde bulunan komünist gruplar Alman ordularına ve müttefiklerine karşı ayaklanma başlatmıştır. Bu aşamada partizan adı verilen direnişçiler, Alman askerleri ile silahlı mücadeleye girmiştir. Partizanlar, Alman ordusunun ikmal yollarına saldırılar düzenlemekte ve hareket kabiliyetlerini önemli ölçüde azaltabilmekteydi (Gülada ve Çakı, 2019: 125). Bu dönemde Yugoslavya'da Almanya'ya karşı direnişte en etkili isim Josip Broz Tito olmuştur. Tito liderliğinde Yugoslavya'da başlatılan direniş hareketi zaman içerisinde başarıya ulaşmış ve Alman ordularının Yugoslavya'da belirli bölgeleri kaybetmesine yol açmıştır.

Alman yönetimi, Yugoslavya'da partizan faaliyetlerinin güçlenmesi üzerine partizanların etkinliğini kırmak amacıyla harekete geçmiştir. Bu amaçla Alman yönetimi, Balkanlar'da Komünizm karşıtı olan gruplar ile işbirliği içerisine girmiş ve partizanlar ile mücadele konusunda milliyetçi guruplara destek vermiştir. Nazilerin, Yugoslavya'da önlenmesindeki en büyük destekçisi ise Hırvat faşist siyasetçi Ante Pavelić liderliğindeki *Bağımsız Hırvatistan Devleti* (Nezavisna Država Hrvatska, NDH) olmuştur (Greble, 2016: 122). Özellikle Pavelić'in komutası altında bulunan Ustaşalar (Ustaşa), Yugoslavya içerisindeki siyasi muhaliflere karşı müdahalede bulunmuştur. Diğer yandan Komünizm karşıtı propaganda faaliyetlerine Ustaşalar da katılmıştır.

Ustaşalar ideolojik olarak, Hırvatların Slav ırkından ziyade Germen ırkından olduğunu savunmakta ve antisemitik söylemlere yer vermekteydi. Milliyetçilik temelli olan Ustaşalar'ın ideolojisi pek çok açıdan Nazizm ideolojisi ile benzerlik taşımaktaydı. Nazizm ideolojisi temelde antikomünist bir yapıya sahipti (Çakı vd., 2019: 785). Bu nedenle Naziler, komünizme yönelik nefret söylemi inşa etmekteydi (Goebbels, 2016: 54). Benzer şekilde Ustaşalar da komünizm ideolojisine karşı mücadele etmekteydi. Bu nedenle Ustaşalar, İkinci Dünya Savaşı'nda Yugoslavya'da Naziler ile uyumlu bir şekilde hareket ederek partizanlara karşı mücadele vermiştir.

Nazilerin Balkanlar'da komünizm ideolojisine ve partizanlara karşı oluşturduğu en etkili ittifaklardan biri de Müslüman Boşnaklar ve Katolik Hırvatlar'dan oluşturulan 13. SS Waffen Dağ Tümeni "Handschar" (Hançer Tümeni) olmuştur. Hançer Tümeni, Naziler ile işbirliği içerisinde bölgede güvenliği sağlamakla görevlendirilmiş ve partizan kuvvetlere karşı mücadele de ön plana çıkmıştır. Diğer yandan Yugoslavya'da yaşayan müslümanların da komünizme karşı desteğinin alınabilmesi için müslümanlara yönelik de antikomünist propaganda yapılmıştır (Motadel, 2015: 443).

Naziler, 1944 yılının sonlarına doğru Yugoslavya'daki üstünlüklerini önemli ölçüde yitirmişti. Pavelić liderliğindeki kuvvetler ise Nazi Almanyası'nın savaştan çekildiği 7 Mayıs 1945 tarihine kadar etkinliklerini sürdürmüştür. Savaş sonunda Nazilerin egemenliği altında bulunan Yugoslavya toprakları, Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin denetimi altına girmiştir.

Nazi Almanyası işgali altındaki Sırbistan'da antikomünist propaganda faaliyetleri

İkinci Dünya Savaşı başladığında Sırbistan, Yugoslavya Devleti'nin bir parçasını oluşturmaktaydı. Nazi Almanyası, 22 Haziran 1941 tarihinde Sovyetler Birliği'ne karşı gerçeğeştireceği saldırı öncesinde Balkanlar'da güvenliği sağlamak için 18 Nisan 1941 tarihinde Yugoslavya'yı işgal etmiştir. Yugoslavya'nın işgal edilmesinden sonra ülke toprakları Mihver Devletleri arasında paylaşılmıştır. Bunun yanında Bağımsız Hırvatistan Devleti adında bir devlet meydana getirilmiştir. Sırbistan'da ise doğrudan Nazi Almanyası'nın denetiminde olan *Sırbistan Askeri Yönetim Bölgesi* (Gebiet des Militärbefehlshabers in Serbien) kurulmuş, ayrıca *Ulusal Kurtuluş Hükümeti* (Regierung der nationalen Rettung) adında sivil bir idare de meydana getirilmiştir. Ulusal Kurtuluş Hükümeti'nin başına getirilen Milan Nedić doğrudan Naziler ile işbirliği içerisine girmiştir (Sert, 2012: 255).

Sırbistan'da kontrolü elinde bulunduran Nazi rejimi, ülke genelinde antikomünist ve antisemitist propaganda faaliyetlerine yönelmiştir. Naziler, özellikle antikomünist propaganda faaliyetleriyle Sırbistan'da Komünizm ideolojisinin etkisini kırmaya ve böylece Sırbistan'ın Sovyetler Birliği'nin nüfuz bölgesine girmesini engellemeye çalışmıştır. Bu süreçte Sovyetler Birliği de, Nazi Almanyası'nın işgali altında olan ülkelerde partizan direnişçilere destek vermiştir. Sovyetler Birliği'nin desteklediği partizanlar, Alman ordusunun lojistik hatlarına saldırmış, Nazi rejimine karşı propaganda faaliyetleri yürütmüştür. Nazi rejimi de ülke genelinde partizanların sayısını azaltmak ve ülkede tam kontrol sağlamak için antikomünist propaganda faaliyetlerine ağırlık vermiştir (Çakı vd., 2019: 71-72).

Naziler, Sırbistan'daki antikomünist propaganda faaliyetlerinde posterleri etkili bir şekilde kullanmaktaydı. Propaganda posterlerinde Komünizm ideolojisi Sırp halkına tehlikeli bir düşman olarak aktarılmaktaydı. Naziler, propaganda faaliyetlerini etkili kılabilmek adına radyodan da yararlanmaktaydı. Bu aşamada Nazilerin denetiminde bulunan *Belgrad Radyosu* (Радио Београд), önemli bir propaganda merkezi haline gelmiştir. Belgrad Radyosu, Yugoslavya'nın işgalinden sonra Nazilerin eline geçmiş ve *Askerlerin Radyosu Belgrad* (Soldatensender Belgrad) adını almıştır. Radyo yayınları yalnızca Sırbistan ile sınırlı kalmamış Avrupa ve Akdeniz'de de etkili olmuştur. Nazi rejimi radyo yayınları üzerinden propaganda faaliyetlerini gerçekleştirirken aynı zamanda Alman askerlerinin motivasyonunu da arttırmaya çalışmıştır. Bu dönemde radyo yayınlarında çalan "Lili Marleen" adlı şarkı zamanla popüler hale gelmiş, hatta Müttefik Devletleri askerleri tarafından da şarkı dinlenmiştir (Bathrick, 1994: 41).

Nazilerin, Sırbistan'da antikomünist propaganda faaliyetlerinden biri de *Büyük Antimasonik Sergi* (Antimasonska izložb) olmuştur. Sergi, 22 Ekim 1941 tarihinde Nazi Almanyası tarafından Belgrad'da açılmıştır. Sergide genel olarak antisemitik propaganda faaliyetleri yürütülmekle birlikte Sovyetler Birliği ve Komünizm ideolojisi de sert bir şekilde eleştirilmiştir. Naziler sergi üzerinden Sırbistan'da Yahudi karşıtı algı inşa etmeye çalışmıştır. Sovyetler Birliği ve Komünizm ideolojisi de Yahudiler ile

birlikte gösterilerek, Yahudilere yönelik inşa edilen nefretin, antikomünist propagandaya dönüşmesi amaçlanmıştır (USHMM, 2020). "Sergi kapsamında çok sayıda broşür, el ilanı ve 176 farklı propaganda filmi yer almıştır. Sergide verilen mesajlarda Yahudiler, insandan ziyade insanlığa zarar veren canavarlar olarak kitlelere sunulmuştur. Sergide Yahudilerin dünyayı ele geçirme planları olduğu, bunun içinde insanları etkilemek adına Komünizm ideolojisinden yararlandığı mesajı verilmiştir. Yahudilerin, Komünistler ile işbirliği içerisine girdiğine yönelik fikirler inşa edilmiş, Komünistlerin de amacının dünyayı ele geçirmek olduğuna yönelik iddialar ortaya konulmuştur. Komünistlerin dünyayı ele geçirmesiyle dünya genelinde büyük bir Yahudi yönetiminin kurulacağı ve insanların baskı ve sömürü içerisinde yaşayacağına yönelik algı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Nazilerin desteğinde gerçekleştirilen propaganda faaliyetlerinde Sovyetler Birliği lideri Joseph Stalin'in itibarsızlaştırılmasına çalışılmıştır (Gazi vd., 2018: 29). Stalin'in itibarsızlaştırılmasıyla birlikte kitlelerin Stalin'in direktifleri doğrultusunda Alman ordularına karşı ayaklanmasının ve Sovyetler Birliği'nin Balkanlarda nüfuz kurmasının önüne geçilmesi amaçlanmaktaydı.

Naziler tarafından yürütülen propaganda faaliyetleri Tito önderliğinde kitlelerin Alman yönetimine karşı ayaklanmasını engelleyememiştir. Tito ve taraftarları zaman içerisinde Nazilere karşı önemli bir güç meydana getirmiş ve Alman ordusuna karşı çatışmalara girişmiştir. Tito, Naziler tarafından gerçekleştirilen antikomünist propagandaya karşı antifaşist propaganda faaliyetleri ile karşılık vermiş ve Sırbistan da dahil olmak üzere Yugoslavya'da geniş kitlelerin desteğini almaya çalışmıştır.

Metodoloji

Çalışmanın amacı

Çalışmanın temel amacı İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi Almanyası'nın işgali altında bulunan Sırbistan'da propaganda posterleri özelinde komünizm ideolojisine karşı yürütülen propaganda faaliyetlerinde hangi söylemlerin kullanıldığını ortaya koymaktır. Bu yolla savaş döneminde komünizm ideolojine karşı nefret söylemi inşasında ve kitlelerin harekete geçirilmesinde propaganda posterlerinden ne şekilde yararlanıldığına açıklanmasına çalışılmıştır.

Çalışmanın önemi

Çalışma; İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanyası işgali altındaki Sırbistan'da; propaganda faaliyetlerine ışık tutması, komünizm ideolojisine karşı oluşturulan söylemleri ortaya koyması, posterlerin nefret söylemi inşasında propaganda amaçlı rolünü açıklaması, alanda özgün olması gibi nedenlerden dolayı önem taşımaktadır.

Çalışmanın evreni ve örnekleme

İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi Almanyası'nın işgali altında bulunan Sırbistan'da Komünizm ideolojisine karşı kullanılan tüm propaganda posterleri çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Buna karşın zaman kısıtlaması ve tüm propaganda posterlerine ulaşmanın güçlüğünden dolayı çalışmada örneklem kullanılması yoluna gidilmiştir. Bu nedenle amaçlı örneklem metodu kullanılarak belirlenen 8 propaganda posterleri

çalışmanın örnekleme olarak analize tabi tutulmuştur. Çalışmada seçilen posterler, genel itibariyle Komünizm ideolojisine odaklanması ve göstergebilimsel açıdan incelenmeye uygun olması bakımından çalışmanın örnekleme olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın sınırlılıkları

Nazi Almanyası işgali altındaki Sırbistan'da Komünizm karşıtı söylemlerin yalnızca propaganda posterleri üzerinden incelenmesi çalışmanın temel sınırlılığını oluşturmaktadır. Buna karşılık, posterlerin dönemin en etkili kitle iletişim araçlarından biri olması çalışmada inceleme konusu olmasına yol açmaktadır. Diğer yandan Nazi Almanyası işgali altındaki Sırbistan'da Komünizm karşıtı söylemlerin yalnızca 8 propaganda posterleri üzerinden incelenmesi ve elde edilen bulgular kapsamında genellemelerde bulunulması da çalışmanın bir diğer sınırlılığını meydana getirmektedir. Bu aşamada 8 posterin evreni en iyi şekilde yansıtacağı düşünüldüğünden örneklem olarak seçilmesine karar verilmiştir.

Çalışmanın soruları

Çalışma kapsamında şu sorulara yanıt aranmasına çalışılmıştır: Nazi Almanyası işgali altındaki Sırbistan'da Komünizm ideolojisine karşı hazırlanan propaganda posterlerinde Komünizm ideolojisine karşı hangi olumsuz söylemlere yer verilmiştir? Komünizm ideolojisi hangi kavramlar üzerinden simgelenmiştir? Hangi metonimi ve metaforlar kullanılmıştır? Komünizm ideolojisinin Sırbistan'da engellenmesine yönelik hangi mesajlar verilmiştir?

Çalışmanın yöntemi

Çalışmada nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Göstergebilim, insanların belirli bir kültür içerisinde göstergeler üzerinden inşa ettikleri anlamları inceleyen bir bilim dalıdır (Tanyeri Mazıcı ve Çakı, 2018: 295). Göstergebilim, 20. yüzyılda dilbilimciler Ferdinand de Saussure ve Charles Sanders Peirce'in dilbilimi alanındaki çalışmaları ile ortaya çıkmış ve zaman içerisinde sosyal bilimler alanında önde gelen araştırma yöntemlerinden biri haline gelmiştir (Rifat, 2013: 178). Saussure'ün göstergebilim anlayışında göstergeler, gösteren ve gösterilen olmak üzere iki anlam düzlemi üzerinden şekillenmektedir. Gösteren, gösterenin evrensel olan ilk anlamını, gösterilen ise kültür içerisinde hayat bulan ikinci anlamını ortaya koymaktadır. Saussure, göstergelerin anlamlarının farklılaşabileceğini söylemektedir (De Saussure, 2014:80). Peirce ise Saussure'den farklı olarak göstergebilim, gösterge, nesne ve yorumlayıcı olarak üç temelde şekillendiğini aktarmaktadır. Peirce'e göre gösterge, nesneyi temsil eden kavramı ifade etmekte, yorumlayıcı ise gösterge üzerinden zihninde kavrama yönelik betimleme oluşturan kişiyi açıklamaktadır (Fiske, 2017: 125-126). Peirce'in göstergebilim çözümlenmesinde; görüntüsel gösterge, belirtisel gösterge, simge olmak üzere üç temel kavram ön plana çıkmaktadır. Görüntüsel gösterge, göstergelerin ne şekilde dizimlendiğini, olayın kişilere doğrudan yansımaları ifade etmektedir. Diğer bir deyişle görüntüsel gösterge olanın kitlelere aktarımıdır. Belirtisel gösterge ise bir olayın başka bir olayı açıklamasıdır. Belirtisel göstergede, göstergelerin ilk anlamları değil kaynağın kitlelere vermek istediği mesaj ön planda tutulmaktadır. Son olarak simge, kaynağın hangi kavramlar üzerinden mesajı verdiğini ifade etmektedir. Simgede, kavram ile kendisini

temsil eden arasında benzerlik bulunmamaktadır. Buna karşın uzlaşısı sonucunda insanlar, simge bağlamında hangi kavramın neyi temsil ettiğini algılayabilmektedir.

Çalışma kapsamında belirlenen propaganda posterleri de Peirce'in görüntüsel gösterge, belirtisel gösterge ve simge kavramları özelinde analiz edilmiştir.

Analiz

Çalışmanın bu kısmında *terör, emek, cephe, demokrasi, canavar, kurtarıcı, Avrupa, umut* konulu sekiz propaganda posterleri göstergebilimsel açıdan analiz edilmiştir.

"Terör" konulu propaganda posterleri

"Terör" konulu propaganda posterleri, görüntüsel gösterge açısından incelendiğinde posterde bir elinde meşale diğer elinde tabanca olan bir adam görseline yer verildiği görülmektedir. Adamın arkasında yanmakta olan ev görselleri bulunmaktadır. Adamın yüzü ise çirkin olarak aktarılmaktadır. Fonda ise yanan evlerden çıkan dumanlar görülmektedir. Adamın sol göğüs hizasında kırmızı bir yıldıza yer verilmektedir. Posterin altında "*Bolşevizm, terör yönetimi*" yazılı kodu bulunmaktadır.

Görsel 1. "Terör" konulu propaganda posterleri

<http://www.allworldwars.com/Nazi-Collaboration-Posters-1939-1945.html> (Erişim tarihi: 31.01.2020)

Belirtisel gösterge açısından incelendiğinde posterde Komünizm ideolojisinin terör ve kaosa yol açtığına yönelik mesajın verildiği görülmektedir. Posterde yer alan adamın sol göğsünün üzerinde yer alan kırmızı yıldız Komünizm ideolojisini simgelemektedir. Posterin fonunda yer alan yanmakta olan ev görselleri, Sırbistan'daki evlerin metonimi olarak kullanılmaktadır. Böylece posterde Sırbistan'da Komünizm ideolojisinin hakim olması durumunda Sırbistan şehirlerinin yıkıma uğrayacağı ve Sırp halkının da bundan zarar göreceği mesajı verilmektedir. Adamın elinde yer alan tabanca ve meşale ile Komünizm ideolojisinin doğrudan yıkım ve ölüm kavramları ile birlikte algılanmasına çalışılmaktadır. Diğer yandan posterde yer alan kişinin yüzünün çirkin bir biçimde sunulması ile Komünizm ideolojisine yönelik kitlelerde olumsuz algıların oluşturulması amaçlanmaktadır. Posterin altında bulunan yazılı kod ile de Komünizm ideolojisi doğrudan terör ile ilişkilendirilmektedir. Komünizm ideolojisi posterdeki gerek yazılı gerekse görsel kodlar üzerinden korku metaforu olarak kitlelere

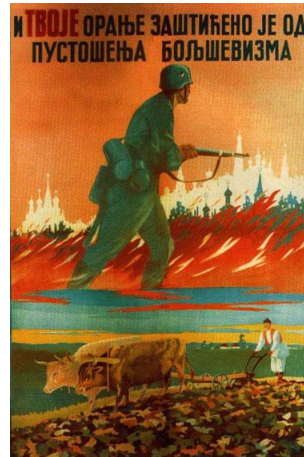
sunulmaktadır. Bu şekilde gerçekleştirilen propaganda ile Sırp halkının Komünizm yanlısı propagandalara itibar etmemesinin amaçlandığı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 1. "Terör" konulu propaganda posterleri

Görüntüsel Gösterge	Elinde meşale ve tabanca olan adamın yürümesi
Belirtisel Gösterge	Komünizm ideolojisinin ölüm ve teröre yol açtığı iddiası
Simge	Yıldız, Komünizm ideolojisini simgelemektedir

"Emek" konulu propaganda posterleri

"Emek" konulu propaganda posterleri, görüntüsel gösterge açısından incelendiğinde posterin üst ve alt olmak üzere iki bölümden oluştuğu görülmektedir. Posterin üst bölümünde Mihver Devletleri'ne ait bir askerin elinde tüfeği ile ateşler içerisinde binalara yöneldiği görülmektedir. Binaların üzerinde yıldızlar bulunmakta, diğer yandan binalar mimari olarak Sovyetler Birliği'nde yer alan yapılara benzemektedir. Posterin altında ise sabanı ve iki öküzüyle tarlasını sürmekte olan bir çiftçiye yer verilmektedir. Çiftçinin üzerinde Sırp yerel kıyafetleri bulunmaktadır. Posterin üstünde "*Ve emeğiniz Bolşevizm'in yıkımına karşı korunuyor*" yazılı kodu bulunmaktadır.

Görsel 2. "Emek" konulu propaganda posterleri

<http://www.allworldwars.com/Nazi-Collaboration-Posters-1939-1945.html> (Erişim tarihi: 31.01.2020)

Belirtisel gösterge açısından incelendiğinde posterde Sırp halkının huzuru ve refahı için Komünizm ideolojisine karşı savaş verilmesi gerektiği kitlelere aktarılmaktadır. Bu aşamada posterde komünizme karşı mücadelenin Sovyetler Birliği'ne karşı mücadele ile mümkün olabileceğine yönelik algı oluşturulmaktadır. Nitekim posterin fonunda yer alan ev görselleri, Sovyetler Birliği'nin metonimi olarak kullanılmaktadır. Diğer yandan posterde bulunan asker görseli de Komünizm ideolojisine karşı savaşan Mihver Devletleri'ni simgelemektedir. Tarlayı sürmekte olan Sırp köylüsü de Mihver Devletleri'nin koruması altındaki Sırp halkını temsil etmektedir. Posterin üst bölümünde yer alan alevler ile Mihver Devletleri askerlerinin Sovyetler

Birliği'ne karşı zor şartlar altında mücadele ettiği mesajı verilmektedir. Posterde Komünizm ideolojisi tehdit metaforu olarak kitlelere sunulmaktadır. Böylece poster üzerinden gerçekleştirilen propaganda yoluyla Sırp halkının sözde Komünizm ideolojisinin oluşturduğu tehlikeyi önlemek için savaşan Mihver Devletleri askerlerine minnet duymalarının sağlanması amaçlanmaktadır.

Tablo 2. "Emek" konulu propaganda posterini

Görüntüsel Gösterge	Elinde tüfek olan asker ve sabanla tarla süren çiftçi
Belirtisel Gösterge	Sırbistan'ın huzuru için Komünizm'e karşı savaşıldığı iddiası
Simge	Asker, Komünizm'e karşı savaşan Mihver Devletleri'ni simgelemektedir

"Cephe" konulu propaganda posterini

"Cephe" konulu propaganda posterini, görüntüsel gösterge açısından incelendiğinde posterde bir Mihver ordusuna ait askerinin tüfeğinin dipçığıyle bir adama saldırdığı görülmektedir. Adam askerin önünde diz çökmüş, kendisini korumaya çalışmaktadır. Adamın sol göğüs hizasında kırmızı bir yıldız bulunmaktadır. Diğer yandan üzerinde çeşitli ülkelere ait bayrakların yer aldığı askerler ve tankların bir yöne doğru ilerledikleri aktarılmaktadır. Sırbistan bayrağı diğer bayraklara göre daha büyük ve ön planda tutulmaktadır. Posterin altında "*Sırbistan, anti-komünist cephenin bir üyesidir*" yazılı kodu bulunmaktadır.

Görsel 3. "Cephe" konulu propaganda posterini

<http://www.allworldwars.com/Nazi-Collaboration-Posters-1939-1945.html> (Erişim tarihi: 31.01.2020)

Belirtisel gösterge açısından incelendiğinde posterde Komünizm ideolojisine karşı Avrupa devletlerinin bir araya geldiği ve Sovyetler Birliği'ne karşı cephe aldıkları mesajı verilmektedir. Posterde yer alan bayraklar Komünizm ideolojisine karşı savaşan devletleri, posterin sağında yer alan askerın sol göğsünde bulunan yıldız da komünizm ideolojisini simgelemektedir. Posterde Mihver Devletleri askerlerinin komünizm ideolojisini önlemek amacıyla Sovyetler Birliği ile mücadele içerisinde olduğu mesajı verilmektedir. Posterde Sırp bayrağının ön planda, diğer bayraklardan büyük bir şekilde

sunulmasıyla Sırbistan'ın da Komünizm ideolojisine karşı savaşan ülkelerden biri olduğuna vurgu yapılmaya çalışılmıştır. Posterdeki yazılı kodlardan da bu algının güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu şekilde poster üzerinden Sırp halkının zihninde Sırbistan'ın Komünizm karşıtı bir ülke olarak konumlandırılması hedeflenmiştir.

Tablo 3. "Cephe" konulu propaganda posterleri

Görüntüsel Gösterge	Mihver ordusuna ait askerin tüfeğiyle bir adama saldırması
Belirtisel Gösterge	Komünizm ideolojisine karşı milletlerin bir araya geldiği iddiası
Simge	Yıldız, Komünizm ideolojisini simgelemektedir

"Kurtarıcı" konulu propaganda posterleri

"Kurtarıcı" konulu propaganda posterleri, görüntüsel gösterge açısından incelendiğinde posterde üzerinde kırmızı bir yıldız bulunan şapka giyen bir başa yer verilmektedir. Posterde yer alan baş, bir insan başı olarak sunulmakla birlikte aynı zamanda bir maymun başı ve bir kurukafaya da benzetilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle posterde yer alan baş korkutucu bir görünüm kazanmaktadır. Fonda kırmızı renge yer verilmiş ve posterde "*Kurtarıcı? Hayır asla*" yazılı kodu bulunmaktadır.

Görsel 4. "Kurtarıcı" konulu propaganda posterleri

<http://www.allworldwars.com/Nazi-Collaboration-Posters-1939-1945.html> (Erişim tarihi: 31.01.2020)

Belirtisel gösterge açısından incelendiğinde posterde doğrudan Komünizm ideolojisine yönelik kitlelerde nefret söylemi inşa edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Posterde yer alan başın, insan başından ziyade maymun başı ve kurukafaya da benzetilmesi, kitleler nezdinde komünizm ideolojisinin korkutucu şekilde algılanmasına yol açmaktadır. Bu nedenle posterde komünizm ideolojisi korku metaforu olarak kullanılmaktadır. Posterde yer alan şapkanın üzerindeki yıldız, komünizm ideolojisini simgelemektedir. Posterdeki yazılı kodlar, görsel kodlara vurgu yaparak, komünizm ideolojisinin kurtarıcı olma özelliğine sahip olmadığına yönelik algı oluşturmaya çalışılmaktadır.

Tablo 4. "Kurtarıcı" konulu propaganda posterleri

Görüntüsel Gösterge	Sovyet askerinin kurukafa şeklinde sunulması
Belirtisel Gösterge	Komünizm ideolojisinin kurtarıcı özelliğinin bulunmadığı iddiası
Simge	Yıldız, Komünizm ideolojisini simgelemektedir

"Canavar" konulu propaganda posterleri

"Canavar" konulu propaganda posterleri, görüntüsel gösterge açısından incelendiğinde posterde mısır tarlası içerisinde bulunan yetişkin bir adam, bir kadın ve bir çocuk görseline yer verildiği görülmektedir. Posterde yetişkin adamın, elinde meşale bulunan kişiye elindeki yaba ile saldırdığı aktarılmaktadır. Posterin altında "Geri çekilin, komünist canavar!" yazılı kodu bulunmaktadır.

Görsel 5. "Canavar" konulu propaganda posterleri

<http://www.allworldwars.com/Nazi-Collaboration-Posters-1939-1945.html> (Erişim tarihi: 31.01.2020)

Belirtisel gösterge açısından incelendiğinde posterde Komünizm ideolojisinin teröre yol açtığına yönelik algı oluşturulduğu görülmektedir. Posterde yer alan kişilerin Sırp yerel kıyafetlerini giymesi, kişilerin Sırp ailesi olduğu mesajını kitlelere vermektedir. Posterdeki Sırp ailesi de Sırp halkının metonimi olarak ön plana çıkarılmaktadır. Posterdeki yazılı kodlardan elinde meşale olan kişinin ise Komünizm ideolojisini temsil ettiği ortaya çıkmaktadır. Adamın elindeki meşale, terörü simgelemekte, bu yolla Komünizm ideolojisinin kitlelerin zihinlerinde kaos ile eşdeğer kabul edilmesine çalışılmaktadır. Sırp çiftçinin elindeki yabıyla adama saldırması, Sırp halkının komünizm ideolojisine karşı mücadele ettiği mesajını vermektedir. Posterdeki yazılı kodlarda, Komünizm canavar olarak tanımlanmakta, bu şekilde Komünizm ideolojisi korku metaforu olarak kitlelere sunulmaktadır. Poster üzerinden Sırp halkının komünizme karşı mücadele etmesinin teşvik edilmesine çalışılmaktadır.

Tablo 5. "Canavar" konulu propaganda posterleri

Görüntüsel Gösterge	Çiftçinin, elinde meşale olan adama saldırması
Belirtisel Gösterge	Komünizm ideolojisinin teröre yol açtığı iddiası
Simge	Meşale, terörü simgelemektedir

"Demokrasi" konulu propaganda posterleri

"Demokrasi" konulu propaganda posterleri, görüntüsel gösterge açısından incelendiğinde posterde üzerinde demokrasi yazan kırmızı bir perdenin olduğu görülmektedir. Kırmızı perdenin önünde smokin içerisinde elinde silindir şapkası bulunan bir adamın perdeyi açtığı aktarılmaktadır. Perdenin arkasında ise elinde tüfek ve bıçak bulunan adamların olduğu görülmektedir. Adamların şapkalarında kırmızı yıldızların olduğu görülmektedir. Posterde "*Demokrasi, Komünizm'in habercisidir*" yazılı kodu bulunmaktadır.

Görsel 6. "Demokrasi" konulu propaganda posterleri

<http://www.allworldwars.com/Nazi-Collaboration-Posters-1939-1945.html> (Erişim tarihi: 31.01.2020)

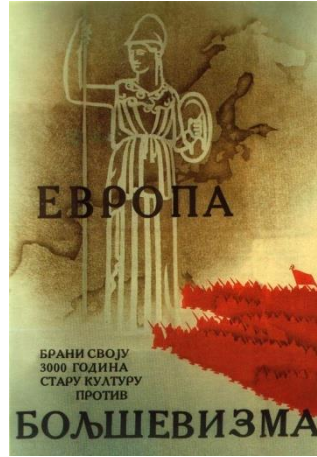
Belirtisel gösterge açısından incelendiğinde posterde Komünizm ideolojisinin demokrasiden ziyade insanlık için tehdit oluşturduğuna vurgu yapılmaktadır. Posterde Komünizm ideolojisinin temel söylemlerinden biri olan demokrasi kavramının aslında gerçek olmadığı Komünizm ideolojisinin asıl amacının baskı ve zulüm olduğu yönünde iddialarda bulunmaktadır. Posterde üzerinde demokrasi yazan kırmızı perdenin arkasında elinde tüfek ve bıçak olan askerler komünizmin gerçek yüzü olarak kitlelere sunulmaktadır. Posterde yer alan askerlerin başlarındaki yıldızlar Komünizm ideolojisini simgelemektedir. Askerlerin korkutucu şekilde sunulması, Komünizm ideolojisinin kitleler nezdinde olumsuz bir şekilde algılanmasına yol açmaktadır. Poster yoluyla Sırp halkının Komünizm ideolojisinin demokrasi söylemlerine itibar etmemelerinin sağlanması amaçlanmaktadır.

Tablo 6. "Demokrasi" konulu propaganda posterleri

Görüntüsel Gösterge	Perdenin arkasında bekleyen Sovyet askerleri
Belirtisel Gösterge	Komünizm ideolojisinin etki oluşturmak için demokrasi söylemini kullandığı iddiası
Simge	Yıldız, Komünizm ideolojisini simgelemektedir

"Avrupa" konulu propaganda posterleri

"Avrupa" konulu propaganda posterleri, görüntüsel gösterge açısından incelendiğinde posterde Avrupa haritasına doğru kızıl bayrak taşıyan bir kalabalığın ilerlediği görülmektedir. Avrupa haritasının önünde de elinde kalkan ve mızrak olan bir kadın görseline yer verilmektedir. Kadın görselinin önünde büyük puntolarda "Avrupa" yazısı yer almaktadır. Posterin altında "3000 yıllık tarihini Bolşevizm'e karşı savun" yazılı kodu bulunmaktadır.

Görsel 7. "Avrupa" konulu propaganda posterleri

<http://www.allworldwars.com/Nazi-Collaboration-Posters-1939-1945.html> (Erişim tarihi: 31.01.2020)

Belirtisel gösterge açısından incelendiğinde posterde Avrupa devletlerinin Komünizm ideolojisine karşı bir arada savaşması gerektiği mesajının verildiği görülmektedir. Posterde Avrupa haritasına yönelen kızıl bayrak ve kırmızı silüetler ile Komünizm ideolojisinin Avrupa'yı etkisi altına almaya çalıştığı algısı oluşturulmaktadır. Avrupa haritasının önünde elinde mızrak ve kalkan ile duran kadın görseli de Avrupa devletlerini simgelemektedir. Posterde Komünizm ideolojisi, geçmiş dönemlerde Avrupa'yı ele geçirmeye çalışan ordulara benzetilmektedir. Avrupa kıtasının geçmişte olduğu gibi yine kendisini işgallere karşı koruması gerektiği mesajı verilmektedir. Posterdeki yazılı kodlarda da Komünizm ideolojisinin Avrupa'nın 3000 yıllık tarihini tehdit ettiği iddia edilmekte, bu yolla poster üzerinden Avrupa devletlerinin varlıklarını sürdürebilmeleri için Komünizm ideolojisine karşı ortak hareket etmeleri gerektiği algısı oluşturulmaktadır. Sırbistan'ın da bir Avrupa ülkesi olması nedeniyle diğer Avrupa ülkeleri gibi Komünizm ideolojisine karşı mücadele içine girmesi istenmektedir. Bu aşamada Sırbistan'ın Nazi Almanyası ve müttefiklerine destek vermesi amaçlanmaktadır.

Tablo 7. "Avrupa" konulu propaganda posterleri

Görüntüsel Gösterge	Elinde kalkan ve mızrak olan kadının, Avrupa haritasının önünde durması
Belirtisel Gösterge	Avrupa devletlerinin Komünizm'e karşı mücadele ettiği iddiası
Simge	Kızıl bayrak, Komünizm ideolojisini simgelemektedir

"Umut" konulu propaganda posterleri

"Umut" konulu propaganda posterleri, görüntüsel gösterge açısından incelendiğinde posterde eriyen bir kardan adamın olduğu görülmektedir. Kardan adamın arkasında sırasıyla Sovyetler Birliği lideri Joseph Stalin, İngiltere başbakanı Winston Churchill ve ABD başkanı Franklin Delano Roosevelt yer almaktadır. Kardan adamın başında Kızıl Ordu'ya ait şapkanın olduğu görülmektedir. Posterde "Son umutlar eriyor" yazılı kodu bulunmaktadır.

Görsel 8. "Umut" konulu propaganda posterleri

<http://www.allworldwars.com/Nazi-Collaboration-Posters-1939-1945.html> (Erişim tarihi: 31.01.2020)

Belirtisel gösterge açısından incelendiğinde posterde Müttefik Devletleri'nin Komünizm ideolojisinin Sırbistan'da etkili olması için çalıştığının aktarıldığı görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nda Alman orduları işgal ettiği ülkelerde kimi zaman komünist partizanların saldırılarına maruz kalmıştır. Partizan saldırıları Mihver Devletleri'nin aleyhinde, Müttefik Devletleri'nin ise lehinde gelişmeler olmuştur. Başında kırmızı yıldız olan kardan adam Komünizm ideolojisini simgelemektedir. Posterde kardan adamın erimesiyle Sırbistan'da Komünizm ideolojisinin güç kazanmadığı ve gün be gün kardan adam gibi etkisini kaybettiği mesajı verilmektedir. Kardan adamın arkasında yer alan Müttefik Devletleri'nin liderlerinin de üzgün olması ile Müttefik Devletleri ve Komünizm ideolojisi arasında bağ kurulmaktadır. Nazi Almanyası'nın düşmanı olan ve işgali altında tuttuğu Sırbistan'da da düşman ülkeler olarak sunulan Müttefik Devletleri'nin, Komünizm ideolojisinin Sırbistan'da yayılmasına destek verdiği aktarılarak, Sırp halkı nezdinde Komünizm ideolojisine yönelik olumsuz bir algının oluşmasına çalışılmaktadır.

Tablo 8. "Umut" konulu propaganda posterini

Görüntüsel Gösterge	Erimekte olan kardan adam
Belirtisel Gösterge	Komünizm ideolojisinin Sırbistan'da etkili olamadığı iddiası
Simge	Kardan adam, Komünizm ideolojisini simgelemektedir

Sonuç

Çalışmada incelenen propaganda posterleri üzerinden komünizm ideolojisinin Sırbistan için önemli bir tehdit olarak sunulduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu aşamada komünizm ideolojisi, ellerinde silah, bıçak, meşale vb. taşıyan insan görselleri üzerinden kitlelere aktarılmıştır. Ayrıca posterlerde kullanılan görsel kodlarda komünizm ideolojisinin doğrudan terör ve kaos kavramları ile birlikte algılanmasına çalışıldığı tespit edilmiştir.

Posterlerde komünizm ideolojisini temsil eden kişiler, kitlelere çirkin ve tehlikeli olarak sunulmuştur. Posterde komünizm ideolojisini temsil eden metonimiler, genel açıdan tehlikeli biçimde kitlelere aktarılan Sovyetler Birliği askerleri olmuştur. Komünizm ideolojisi posterlerde korku ve tehlike metaforları olarak ön plana çıkarılmıştır. Bu şekilde Sırp halkının Komünizm ideolojisine yönelik olumsuz bir tutum takınması hedeflenmiş ve komünizm lehine olan propagandalara itibar etmemeleri amaçlanmıştır. Diğer yandan posterde komünizm'i temsil eden kişilerin Sırp halkına zarar verdiği şeklinde algı oluşturularak komünizm ideolojisine karşı nefret söylemi inşa edilmeye çalışılmıştır. İnşa edilen nefret söylemi ile birlikte de Sırp halkının, komünizm ideolojisine karşı mücadele eden Mihver Devletleri'ne destek vermeleri istenmiştir.

Posterlerde komünizm ideolojisinin, genel olarak kırmızı yıldız üzerinden simgeleştirildiği, komünizm ideolojisini temsil eden kişilerin ise Sovyetler Birliği askerleri olduğu görülmüştür. Bu aşamada posterlerde komünizm ideolojisine karşı inşa edilen nefret söyleminin Sovyetler Birliği'ne yöneltilmesine çalışıldığı görülmektedir. Posterlerde Sovyetler Birliği'nin hedef alınması ile Nazi Almanyası ve müttefiklerinin Sovyetler Birliği'ne karşı giriştikleri savaşın meşrulaştırılmasına çalışıldığı ortaya çıkmaktadır. Posterlerde komünizm ideolojisinin engellenebilmesi için Avrupa devletlerinin ortak hareket etmesi gerektiği, bu süreçte Sırbistan'ın da üstüne düşün görevi yerine getirmesi gerektiği mesajı verilmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde Nazi Almanyası işgali altında bulunan Sırbistan'da Komünizm ideolojisinin etkisinin azaltılmasında posterlerin propaganda amaçlı önemli bir rol üstlendiği söylenebilmektedir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Balkan ülkelerinin Sovyetler Birliği tarafından yoğun şekilde komünist propagandaya maruz kaldığı düşünüldüğünde posterler üzerinden gerçekleştirilen antikomünist propagandanın Alman işgal güçleri için ne kadar önem taşıyacağı ortaya çıkmaktadır. Posterlerde Komünizm ideolojisinin kitlelere korkutucu şekilde sunulması, kitlelerde ideolojiye yönelik olumsuz etki bırakabilmektedir. Buna karşın posterlerde yer alan söylemlerin somut veriler üzerinden desteklenmemesi, posterlerdeki propaganda mesajlarının güvenilir ve inandırıcı olmasını engellemektedir. Diğer yandan komünizm ideolojisinin yanlış olduğuna inanılan yönlerinin posterlerde ön plana çıkarılmaması olmasının da posterlerin propaganda etkisini zayıflattığı söylenebilmektedir.

Çalışmada İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi Almanyası işgali altında bulunan Sırbistan'da gerçekleştirilen Komünizm karşıtı propaganda faaliyetleri incelenmiştir.

Elde edilen bulgular, İkinci Dünya Savaşı döneminde komünizm karşıtı propaganda faaliyetlerine ışık tutması bakımından önem taşımaktadır. Gelecek çalışmalarda, İkinci Dünyada Savaşı'nda Nazi Almanyası'nın işgali altında bulunan diğer ülkelerde uygulanan komünizm karşıtı propaganda faaliyetlerinin mevcut çalışmadaki bulgular ile karşılaştırmalı olarak incelenmesinin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- All World Wars. <http://www.allworldwars.com/Nazi-Collaboration-Posters-1939-1945.html>, Erişim Tarihi: 31.01.2020.
- Antic, Ana (2014) Therapeutic Fascism: re-educating Communists in Nazi-occupied Serbia, 1942–44. *History of Psychiatry*, 25(1), 35-56.
- Antić, Ana (2017) *Therapeutic Fascism: Experiencing the Violence of the Nazi New Order in Yugoslavia*. The United Kingdom: Oxford University Press.
- Bathrick, David (1994) Inscribing History, Prohibiting and Producing Desire: Fassbinder's Lili Marleen. *New German Critique*, (63), 35-53.
- Chamedes, Giuliana (2016) The Vatican, Nazi-Fascism, and the Making of Transnational anti-Communism in the 1930s. *Journal of Contemporary History*, 51(2), 261-290.
- Çakı, Caner, Gazi, Mehmet Ali ve Çakı, Gül (2019) Nazi Almanyası İşgalindeki Polonya'da Propaganda Posterleri Üzerinden Yahudilere Karşı Nefret Söylemi İnşası. *Selçuk İletişim*, 12(2), 781-812.
- Çakı, Caner, Gülada, Mehmet Ozan, & Çakı, Gül (2019) Balkanlarda Bir Nazi Ordusu: Nazi Propaganda Afişlerinde Hançer Tümeni. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 55-77.
- De Saussure, Ferdinand (2014). *Genel Dilbilim Yazıları*, Çev. Savaş Kılıç, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Ehret, Ulrike (2007) Understanding the Popular Appeal of Fascism, National Socialism and Soviet Communism: The Revival of Totalitarianism Theory and Political Religion. *History Compass*, 5(4), 1236-1267.
- Ehrlich, Adam (2006) *Between Germany and Poland: Ethnic-cleansing and Politicization of Ethnicity in Upper Silesia under National Socialism and Communism, 1939–1950*. The United States: Indiana University.
- Fischer, Conan (1985) Class Enemies or Class Brothers? Communist-Nazi Relations in Germany 1929-33. *European History Quarterly*, 15(3), 259-279.
- Fiske, John (2017) *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Çev. Süleyman İrvan. 5. Basım. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Gammon, Carolyn ve Hemker, Christiane (2013). *Johanna Krause Twice Persecuted: Surviving in Nazi Germany and Communist East Germany*. Canada: Wilfrid Laurier Univ. Press.
- Gazi, Mehmet Ali, Çakı, Caner ve Gülada, Mehmet Ozan (2018). İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyet Kült Lider Propagandasında Vladimir Lenin ve Joseph Stalin'in Sunumu. *Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergi*, 1(2), 25-42.
- Goebbels, Joseph (2016) *Gerçek Yüzüyle Komünizm ve Teori ve Pratikte Bolşevizm*, Çev. Zehra Köroğlu. İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.
- Greble, Emily (2016) *Saraybosna 1941-1945 "Hitler Avrupası'nda Müslümanlar. Hıristiyanlar ve Yahudiler"*, Çev., Ebru Sürmeli, İstanbul: Tarihçi Kitapevi.

- Gülada, Mehmet Ozan ve Çakı, Caner (2019) İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyet Partizanlara Yönelik Hazırlanan Propaganda Posterleri Üzerine İnceleme. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 2-17.
- Hart, Basil Liddell (2015) *İkinci Dünya Savaşı Tarihi*. Çev. Kerim Bağrıaçık. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Holian, Anna (2011) *Between National Socialism and Soviet Communism: Displaced Persons in Postwar Germany*. The United States: University of Michigan Press.
- Keegan, John (2016) *İkinci Dünya Savaşı*, Çev. Samet Öksüz, İstanbul: Say Yayınları.
- Kenez, Peter (2006) *Hungary from the Nazis to the Soviets: the Establishment of the Communist Regime in Hungary, 1944-1948*. The United Kingdom: Cambridge University Press.
- Maier, Hans (2006) Political Religions and their Images: Soviet Communism, Italian Fascism and German National Socialism. *Totalitarian Movements and Political Religions*, 7(3), 267-281.
- Motadel, David (2015) *İslam ve Naziler*. Çev. Ahmet Fethi Yıldırım, İstanbul: Alfa Yay.
- Ramet, P. Sabrina (2011). *Serbia and the Serbs in World War Two*. Germany: Springer.
- Rifat, Mehmet (2013) *Açıklamalı Göstergebilim Sözlüğü: Kavramlar, Yöntemler, Kuramcılar, Okullar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sandford, W. Gregory (2017) *From Hitler to Ulbricht: The Communist Reconstruction of East Germany, 1945-1946*. The United States: Princeton University Press.
- Sert, M. Sami (2012) *Hitler'in Müslüman Askerleri*. İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.
- Siebel-Achenbach, Sebastian (1994). *Lower Silesia From Nazi Germany to Communist Poland 1942-49*. Germany: Springer.
- Strehle, Stephen (2017) *The Dark Side of Church/State Separation: The French Revolution, Nazi Germany, and International Communism*. The United Kingdom: Routledge.
- Tanyeri Mazıcı, Emel ve Çakı, Caner (2018) Adolf Hitler'in Korku Çekiciliği Bağlamında Kamu Spotu Reklamlarında Kullanımı. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(3), 290-306.
- USHMM (2020) "Büyük Antimasonik Sergi", <https://collections.ushmm.org/search/catalog/irn542644>, Erişim Tarihi: 31.01.2020.
- Waddington, L. Lorna (2007) The Anti-Komintern and Nazi anti-Bolshevik Propaganda in the 1930s. *Journal of Contemporary History*, 42(4), 573-594.
- Ward, J. James (1981) "Smash the Fascists..." German Communist Efforts to Counter the Nazis, 1930-31. *Central European History*, 14(1), 30-62.
- Zakić, Mirna (2017) *Ethnic Germans and National Socialism in Yugoslavia in World War II*. The United Kingdom: Cambridge University Press.